

APSTIPRINU
Centrālās statistikas
pārvaldes priekšniece
A. Žīgure

ATCEĻU
2008. gada informatīvo materiālu
“Centrālās statistikas pārvaldes kvalitātes vadlīnijas”
Centrālās statistikas pārvaldes
priekšniece
A. Žīgure

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu. Informatīvā materiāla parakstīšanas datums ir pievienotā droša elektroniskā paraksta un tā laika zīmoga datums.

INFORMATĪVAIS MATERIĀLS

Rīgā

Datums skatāms laika zīmogā Nr.

CENTRĀLĀS STATISTIKAS PĀRVALDES STATISTIKAS NODROŠINĀŠANAS KVALITĀTES VADLĪNIJAS

(v.2.0)

2023

Lietotie saīsinājumi un termini

Pārvalde	Centrālā statistikas pārvalde
ES	Eiropas Savienība
ESS	Eiropas statistikas sistēma
Eurostat	Eiropas Savienības Statistikas birojs
ISDAVS	Integrētā statistisko datu automatizētā vadības sistēma
EDV	Elektroniskā datu vākšanas sistēma
MK	Ministru kabinets
OSP	Oficiālā statistikas programma
OSS	Oficiālās statistikas sistēma jeb Oficiālās statistikas nodrošināšanas sistēma

Administratīvie datu avoti – reģistri, datubāzes, informācijas sistēmas un citi informācijas avoti (termins “administratīvo datu avots”, pamatojoties uz Statistikas likumu, attiecināms gan uz privāto tiesību subjektiem, gan valsts institūcijām).

Anketa – personu un mājsaimniecību apsekojumā lietotā veidlapa.

Apsekojums – reprezentatīvas informācijas iegūšana par personu vai objektu kopumu, vai parādībām, veicot mērķtiecīgus tā vienību novērojumus un reģistrējot datus par svarīgākajām pazīmēm, kas raksturo kopuma vienības (līdz ar to arī visu kopumu). Apsekojums ietver šādus procesus: statistikas vajadzību noteikšana, plānošana, izstrāde, datu vākšana, datu apstrāde, analīze, statistikas izplatīšana un novērtēšana.

Aptauja – iedzīvotāju un mājsaimniecību apsekojuma daļa – informācijas iegūšana no respondentiem interviju veidā, izmantojot veidlapā (anketā) ietvertos jautājumus.

Identificējoši dati – informācija, kas ļauj identificēt statistisko vienību tiešā veidā (piemēram, pēc vārda, adreses, reģistrācijas numura utt.) vai netiešā veidā (piemēram, pēc raksturīgas īpašības, uzņēmuma ekonomiskās darbības veida, lieluma vai atrašanās vietas).

Intervija – saziņa ar respondentu (privātpersonu vai mājsaimniecību) individuālu atbilžu iegūšanai.

Izmantošana statistiskiem mērķiem – datu izmantošana vienīgi oficiālās statistikas nodrošināšanai Statistikas likumā noteiktajiem mērķiem (5. panta (1) daļa).

Klasifikācija – sistematizēts objektu sadalījums pēc noteiktām pazīmēm, kurā katram objektam vai objektu grupai ir piešķirts kods.

KVS – Kvalitātes vadības sistēma, kas tiek uzturēta un pilnveidota atbilstoši standarta LVS EN ISO 9001:2015 prasībām, piemērojot procesu pieeju, lai Pārvalde pastāvīgi nodrošinātu sniegto statistikas produktu un pakalpojumu atbilstību lietotāju vajadzībām un normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, efektīvi izmantojot Pārvaldes pilnveidošanās iespējas un pieejamos resursus.

Mikrodati – individuālie dati par atsevišķām statistiskām vienībām no apsekojumiem un administratīvo datu avotiem.

Netieša identificēšana – statistiskās vienības identificēšana citos veidos, nevis izmantojot tiešos identifikatorus.

Oficiālā statistika – statistika, kas atbilst Statistikas likumā noteiktajiem mērķiem un kritērijiem un kas ir iekļauta oficiālās statistikas programmā.

Oficiālās statistikas nodrošināšana – darbību un paņēmieni kopums, kas nodrošina oficiālās statistikas plānošanu, izstrādi, datu iegūšanu, apstrādi, analīzi un izplatīšanu.

Oficiālās statistikas portāls – portāls, kurā publicē visu statistikas iestāžu oficiālo statistiku, metadatus un oficiālās statistikas publicēšanas kalendāru un preses ziņas (tā darbību tehniski un organizatoriski nodrošina Pārvalde).

Oficiālās statistikas programma – plānošanas periodā nodrošināmās oficiālās statistikas saraksts, kas apstiprināts MK noteikumos.

Pārskats – uzņēmumu apsekojumā lietota veidlapa.

Pirm dati – neapstrādāti individuālie dati par atsevišķām statistiskām vienībām.

Prakses kodekss – Eiropas statistikas prakses kodekss.

Respondents – privātpersona (piemēram, fiziska persona, uzņēmums), valsts institūcija, kurai pieprasa datus par statistisko vienību.

Statistika – informācija, kas raksturo statistisko vienību kopumu vai procesu.

Statistikas iestādesⁱ – valsts institūcijas, kuras saskaņā ar Statistikas likumu nodrošina oficiālo statistiku.

Statistikas jomas standarts – dokuments (tiesību akts, rokasgrāmata, labā prakse, vadlīnijas vai cits dokuments) un informācijas tehnoloģiju instruments, kas nosaka oficiālās statistikas nodrošināšanas prasības.

Statistikā konfidencialitāte – noteikta Statistikas likumā. Statistikas likums aizliedz nodot respondentu sniegto individuālo informāciju citām iestādēm vai organizācijām. Pārvaldes pienākums ir nodrošināt respondentu sniegto datu aizsardzību un konfidencialitāti. Iegūtos datus publicē tikai apkopotā veidā ekonomisko un sociālo parādību un procesu analīzei.

Statistikā vienība – novērojamā pamatvienība, uz kuru attiecas dati (piemēram, fiziskā persona, uzņēmums, mājsaimniecība, valsts un pašvaldību iestādes, lauku saimniecības).

Tieša identificēšana – statistikas vienības identificēšana pēc tās tiešajiem identifikatoriem (tiešais identifikators ir jebkurš rādītājs vai rādītāju grupa, kas ir unikāls katram iedzīvotājam, piemēram, personas kods).

Valsts institūcija – Ministru kabinetam padota tiešās pārvaldes iestāde, pārvaldes iestāde, kas nav padota Ministru kabinetam, atvasināta publiska persona un tās iestāde, tiesu varas institūcija, kā arī privātpersona, kurai deleģēti valsts pārvaldes uzdevumi.

Veidlapas (Oficiālās statistikas veidlapas) – veidlapas, ko statistikas iestādes izmanto oficiālās statistikas nodrošināšanai un kuras iekļautas oficiālās statistikas veidlapu katalogā (oficiālās statistikas aktuālo veidlapu katalogsⁱⁱ pieejams Pārvaldes tīmekļa vietnē).

SATURS

IEVADS	5
1. PĀRVALDES UN OFICIĀLĀS STATISTIKAS SISTĒMAS RAKSTUROJUMS	6
2. KVALITĀTE PĀRVALDES OFICIĀLAJĀ STATISTIKĀ	7
2.1. Kvalitātes kritēriji	8
2.2. Eiropas statistikas prakses kodekss	9
2.3. Pārvaldes kvalitātes vadības sistēma	12
3. OFICIĀLĀS STATISTIKAS NODROŠINĀŠANA	13
3.1. Vajadzību noteikšana	14
3.2. Projekta (apsekojuma, aprēķina) plānošana	16
3.2.1. Datu iegūšanas plānošana	17
3.2.2. Apskojuma projekta plānošana	19
3.3. Izstrāde	20
3.3.1. Oficiālās statistikas veidlapas	20
3.3.2. Statistiskās klasifikācijas	21
3.3.3. Datu ievada, apstrādes un analīzes programmas	23
3.4. Datu vākšana	23
3.4.1. Administratīvo datu vākšana un izmantošana	24
3.4.2. Datu vākšana no respondentiem	25
3.5. Datu apstrāde	28
3.5.1. Datu pārbaude	28
3.5.2. Datu labošana un imputācija	29
3.5.3. Kopsavilkumu (statistikas tabulu) veidošana un pārbaude	30
3.6. Datu analīze un sagatavošana publicēšanai	30
3.6.1. Kopsavilkumu informācijas konfidencialitātes nodrošināšana	32
3.6.2. Individuālās informācijas konfidencialitātes nodrošināšana	33
4. OFICIĀLĀS STATISTIKAS IZPLATĪŠANA	35
4.1. Statistiskās publikācijas un preses relīzes	36
4.2. Informācijas pieprasījumi	37
4.3. Oficiālās statistikas portāls	38
4.4. Datu revīzijas politika	38
4.5. Sadarbība ar datu lietotājiem	40
5. DATU AIZSARDZĪBA	40
5.1. Administratīvie pasākumi	41
5.2. Tehniskie un organizatoriskie pasākumi	42

IEVADS

Pārvaldes statistikas nodrošināšanas kvalitātes vadlīnijas ir informatīvs materiāls, kas raksturo Pārvaldi, tās darbības mērķus un funkcijas, kā arī Pārvaldes atbildībā esošās kvalitatīvas oficiālās statistikas nodrošināšanas būtiskākos aspektus: nodrošināšanas posmus, metodoloģiju un organizatoriskos faktorus, statistikas izplatīšanas politiku, kā arī informācijas drošības un datu aizsardzības pamatnostādnes.

Šo vadlīniju mērķis ir sekmēt kvalitatīvas oficiālās statistikas nodrošināšanu un Pārvaldes darbības stratēģijas īstenošanu, iesaistot šajā procesā ikvienu Pārvaldes darbinieku, attīstīt komunikāciju ar sabiedrību un paplašināt ikviena interesenta – respondenta, datu lietotāja un visas sabiedrības – zināšanas par Pārvaldes darbību, kā arī veicināt uzticamību oficiālajai statistikai.

1. PĀRVALDES UN OFICIĀLĀS STATISTIKAS SISTĒMAS RAKSTUROJUMS

Pārvalde ir Ekonomikas ministrijas pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kuras misija ir uzticamas oficiālās statistikas nodrošināšana sabiedrības sociālekonomisko procesu izzināšanai un nākotnes lēmumu pieņemšanai. Pārvalde darbojas saskaņā ar tās darbības stratēģiju¹.

Pārvaldes struktūra un darba organizācija noteikta reglamentā – tās centrālais birojs atrodas Rīgā, bet trīs Statistikas datu apstrādes departamenta datu savākšanas un apstrādes centri izvietoti Kuldīgā, Valmierā un Preiļos. Preiļos darbojas arī telefoninterviju centrs. Detalizētāka informācija par Pārvaldes struktūruⁱⁱⁱ un struktūrvienību kontakti^{iv} pieejami Pārvaldes tīmekļvietnē.

Pārvalde darbojas saskaņā ar tās nolikumā^v noteikto darbības mērķi, funkcijām, uzdevumiem un tiesībām. Pārvaldes galvenās funkcijas ir oficiālās statistikas nodrošināšana un OSS koordinācija, ko regulē Statistikas likums^{vi}, kas izstrādāts un pieņemts saskaņā ar [Eiropas Parlamenta un Padomes regulā \(EK\) Nr. 223/2009 par Eiropas statistiku](#)^{vii} izklāstītajām tiesiskām normām un principiem.

OSS veido statistikas iestādes un Statistikas padome². Pārvalde ir OSS vadošā iestāde³ un OSS ietvaros koordinē oficiālās statistikas nodrošināšanas darbības, kas nepieciešamas, lai Latvijās, Eiropas un

¹ Pārvaldes darbības stratēģija ir vidēja termiņa politikas plānošanas un vadības dokuments, kas izstrādāts saskaņā ar MK 2022.gada 1.februāra instrukcija Nr. 1 "Kārtība, kādā izstrādā un aktualizē institūcijas darbības stratēģiju un novērtē tās ieviešanu" noteiktajām prasībām un Ekonomikas ministrijas darbības attiecīgā perioda stratēģijā Pārvaldei definētajiem uzdevumiem. Tajā iekļauts eksperta diskusiju rezultātā noteikts stratēģiskais mērķis, darbības virzieni, prioritātes, turpmāko gadu uzdevumi, darbības rezultāti un svarīgākie rezultātīvie rādītāji.

² Statistikas padome ir konsultatīva institūcija, kuras mērķis ir veicināt OSS attīstību, sniegt statistikas iestādēm rekomendācijas par OSS, veicināt sadarbību starp statistikas iestādēm, respondentiem un oficiālās statistikas lietotājiem, kā arī sniegt viedokli par oficiālās statistikas programmas projektu. Pārvalde nodrošina Statistikas padomes sekretariāta funkcijas.

³ Pārvalde īsteno funkcionālo padotību attiecībā uz citām statistikas iestādēm oficiālās statistikas nodrošināšanas jomā, sniedzot metodiskus norādījumus, pārbaugot oficiālās statistikas nodrošināšanas atbilstību tiesību aktiem, kā arī izdodot rīkojumus, kas nepieciešami oficiālās statistikas nodrošināšanai.

starptautiskās politikas veidotājiem, pētniekiem un sabiedrībai būtu pieejama kvalitatīva oficiālā statistika.

Pārvalde ir ESS dalībniiece un savā darbībā ievēro ESS stratēģiskajās prioritātēs noteikto. Pārvalde ir arī Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD), Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO), ANO Eiropas Ekonomiskās komisijas un citu starptautisko organizāciju statistikas kopienas dalībniiece. Dalība minētajās organizācijās dod iespēju uzkrāt zināšanas, dalīties ar labākās prakses piemēriem, piedalīties un sniegt savu ieguldījumu jaunu, inovatīvu statistikas metožu izstrādē, saskaņošanā un lietošanā starptautiskā mērogā, un savu pieredzi nodot citām statistikas iestādēm.

Lai panāktu iespējami augstāku kvalitāti gan no ētiskā, gan profesionālā aspekta, Pārvalde savā darbībā ievēro statistikas kvalitātes kritērijus (skatīt 2.1. nodaļu) un balstās uz šādām kopīgām pamatvērtībām: neatkarība, profesionalitāte, atvērtība, sadarbība.

Lai nodrošinātu Latvijas, Eiropas un starptautiskās politikas veidotājus un sabiedrību ar kvalitatīvu oficiālo statistiku un panāktu, ka Latvijas OSS tiek piemēroti un ievēroti vienoti principi un prasības, Pārvalde ievēro saistošo normatīvo aktu prasības un Prakses kodeksā noteiktos principus (skatīt 2.2. nodaļu) un starptautisko statistikas organizāciju rekomendācijas.

Lai efektīvi izmantotu Pārvaldes pilnveidošanās iespējas un pieejamos resursus, Pārvaldē ir ieviestas vadības sistēmas (skatīt 2.3. nodaļu).

2. KVALITĀTE PĀRVALDES OFICIĀLAJĀ STATISTIKĀ

Lai sistemātiski nodrošinātu uzticamu, objektīvu statistiku, Pārvalde un citas statistikas iestādes savā darbībā ievēro profesionālās un ētikas normas. Datu avotus, metodes un procesus izvēlas, balstoties uz vispārpieņemtu statistisko metodoloģiju (piemēram, ES, *Eurostat* darba grupās pieņemtajiem lēmumiem) un starptautisko organizāciju

(piemēram, ANO, OECD) rekomendācijām. Par īstenoto praksi Pārvalde informē lietotājus un respondentus.

2.1. Kvalitātes kritēriji

Lai garantētu rezultātu kvalitāti, Pārvalde un citas statistikas iestādes, nodrošinot oficiālo statistiku, ievēro vienotus standartus un saskaņotas metodes. Statistikas kvalitātes vērtēšanā ņem vērā šādus raksturojošus kvalitātes kritērijus, kas noteikti Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 223/2009 par Eiropas statistiku (12. pants):

- 1. Atbilstība** raksturo līmeni, kādā statistika atbilst lietotāju pašreizējām un iespējamām vajadzībām;
- 2. Precizitāte (pareizība)** raksturo novērtējumu pietuvinājumu nezināmajām faktiskajām vērtībām;
- 3. Savlaicīgums** ir laika intervāls starp notikumu vai parādības datējumu un to aprakstošās statistikas publicēšanas datumu;
- 4. Punktualitāte** ir laika intervāls starp plānoto un reālo statistikas publicēšanas datumu;
- 5. Pieejamība** raksturo apstākļus un nosacījumus, kā statistikas lietotāji var iegūt statistiku (piemēram, datu izplatīšanas kanālus, pasūtīšanas procedūras, pasūtījuma izpildes laiku, cenu politiku);
- 6. Skaidrība** raksturo veidus, kādos lietošanai un interpretēšanai statistika tiek pasniegta (piemēram, tabulas, grafiki, kartes un citi ilustratīvi materiāli, metadati – definīcijas, skaidrojumi, dokumentācija, informācija par datu kvalitāti un izmantošanas ierobežojumiem);
- 7. Salīdzināmība** nozīmē, ka oficiālā statistika ir salīdzināma starp dažādiem ģeogrāfiskiem reģioniem, nozaru jomām vai laika

periodiem, neskatoties uz to, ka tās nodrošināšanā lietoti dažādi statistikas jēdzieni, datu ieguves rīki un procedūras;

8. Saskaņotība raksturo, vai dažādu nozaru statistikas rādītājus iespējams jēgpilni apvienot un izmantot konkrētam mērķim.

Šie kritēriji un statistikas principu prasības detalizētāk izstrādātas Prakses kodeksā.

2.2.Eiropas statistikas prakses kodekss^{viii}

Pārvalde un citas statistikas iestādes oficiālās statistikas nodrošināšanā ievēro Prakses kodeksā⁴ noteiktos 16 principus⁵, kas attiecas uz institucionālo vidi, statistikas procesiem un statistikas rezultātiem. Katram principam ir noteikti rādītāji, kas ietver starptautiskus standartus un labo praksi.

1. attēls. Prakses kodeksa trīs jomas un 16 principi.

⁴ Prakses kodekss ir vienotā kvalitātes ietvara pamatdokuments un pašregulējošs instruments.

⁵ Katram principam ir noteikti rādītāji, kas ietver standartus un labo praksi.

1) **Institucionālā vide.** Institucionālie un organizatoriskie faktori būtiski ietekmē to, cik efektīva un uzticama ir statistikas iestāde, kas nodrošina oficiālo statistiku. Tāpēc Pārvalde iniciēja jauna Statistikas likuma izstrādi un pieņemšanu, kurā ir noteikta OSS, Pārvaldes un citu statistikas iestāžu profesionālā neatkarība, datu vākšanas pilnvarojums, statistiskā konfidencialitāte u.c. prasības, kas attiecas uz institucionālo vidi. Kvalitatīvas un uzticamas oficiālās statistikas nodrošināšanai nepieciešamie organizatoriskie faktori ir noteikti Pārvaldes stratēģijā. Tas nodrošina, ka oficiālās statistikas nodrošināšanā tiek ievēroti institucionālajā sistēmā noteicošie aspekti: profesionālā neatkarība, koordinācija un sadarbība, pilnvarojums datu vākšanai, resursu pietiekamība, saistības nodrošināt kvalitāti, statistiskā konfidencialitāte, vienlīdzība un caurspīdīgums.

2) **Statistikas procesi.** Pārvalde, īstenojot oficiālās statistikas nodrošināšanas procesus, izmanto pamatotu metodoloģiju, ievēro atbilstošas statistikas procedūras, veic pasākumus oficiālās statistikas izmaksu efektivitātes paaugstināšanai un administratīvā sloga samazināšanai.

Pārvaldē ieviestā un attīstītā KVS, kas balstīta uz procesu pieeju (skatīt 2.3. nodaļu), nodrošina kvalitātes prasību, Latvijas, Eiropas un starptautisko standartu un vadlīniju ievērošanu un labās prakses ieviešanu un ievērošanu. Pārvalde veic regulāru esošās statistikas pārskatīšanu un jaunu rādītāju nepieciešamības izvērtējumu, kā arī sistemātiski strādā pie administratīvo datu avotu apzināšanas un iespējām tos izmantot statistikas vajadzībām, tostarp respondentu slodzes samazināšanai. Tiek vērtēts sniedzamo datu apjoms, veiktas metodoloģiskas izmaiņas, samazinot rādītāju skaitu veidlapās vai respondentu skaitu, kam jāiesniedz dati. Pārvalde aktīvi strādā pie tā, lai uzlabotu un padarītu efektīvāku sadarbību ar datu sniedzējiem, datu īpašniekiem un datu lietotājiem, statistikas nodrošināšanas procesa attīstībai.

3) **Oficiālās statistikas rezultāti.** Lai pieejamā oficiālā statistika atbilstu lietotāju vajadzībām un Eiropas statistikas kvalitātes standartiem, Pārvalde piemēro šādus kritērijus: statistikas atbilstība, precizitāte un ticamība, savlaicīgums, saskaņotība, salīdzināmība, kā arī tās viegla pieejamība datu lietotājiem.

Pārvalde rūpējas, lai oficiālā statistika būtu ērti pieejama lietotājiem – Saeimai, ministrijām, valsts iestādēm, sabiedriskajām organizācijām, medijiem, žurnālistiem, pētniekiem, zinātniekiem, ekonomistiem, skolēniem, studentiem un citiem interesentiem. Tāpēc izveidots Oficiālās statistikas portāls, kurā publicē gan Pārvaldes, gan citu statistikas iestāžu apkopoto oficiālo statistiku. Portāla darbību tehniski un organizatoriski nodrošina Pārvalde. Oficiālās statistikas portālā dati ir ērti atrodam, un tos bez maksas var izmantot ikviens interesents.

Oficiālās statistikas portāls izveidots ar mērķi:

- uzlabot statistikas un to aprakstošo metadatu pieejamību, vispusīgi informēt sabiedrību un veicināt oficiālās statistikas izmantošanu lēmumu pieņemšanā;
- nodrošināt vienlīdzīgu attieksmi pret visiem oficiālās statistikas lietotājiem;
- veicināt pareizu datu interpretāciju;
- nodrošināt lietotājiem ērtu oficiālās statistikas atkalizmantošanu, mašīnlasīšanas iespējas;
- veicināt zinātnisko pētījumu veikšanu un pētījumu rezultātu izmantošanu;
- paaugstināt resursu izmantošanas efektivitāti oficiālās statistikas publicēšanā.

Pārvalde ievēro “atvērts pēc noklusējuma” principu un publicē datus Latvijas Atvērto datu portālā data.gov.lv, kur tie pieejami kā atvērtie dati.

2.3. Pārvaldes kvalitātes vadības sistēma

Lai pastāvīgi nodrošinātu Pārvaldes sniegto statistikas produktu un pakalpojumu atbilstību lietotāju vajadzībām un saistošajos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām, kā arī efektīvi izmantotu Pārvaldes pilnveidošanās iespējas un pieejamos resursus, Pārvaldē ir ieviestas vadības sistēmas.^{ix} Tās ir sertificētas atbilstoši starptautiskiem standartiem. Iegūtie sertifikāti apliecina, ka KVS tiek uzturēta un nepārtraukti attīstīta atbilstoši standartam ISO 9001:2015⁶ kopš 2018. gada, Informācijas drošības pārvaldības sistēma – atbilstoši standartam ISO 27001:2013⁷ kopš 2017. gada.

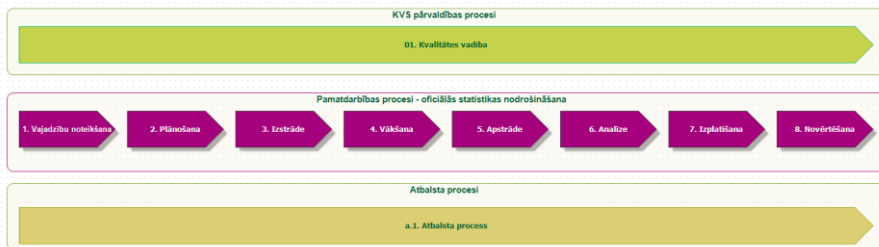
Pārvaldes KVS ir balstīta uz Kvalitātes politiku^x, kas izstrādāta un īstenota saskaņā ar Pārvaldes stratēģiju un Darbības plānu. Kvalitātes politiku veido Pārvaldes vīzija, misija, pamatvērtības un apņemšanās izpildīt prasības, ievērot labo praksi un nodrošināt nepārtrauktu darbības pilnveidošanu saskaņā ar prioritātēm.

KVS nosaka, kā Pārvalde apzina statistikas lietotāju un citu ieinteresēto pušu prasības un nodrošina to izpildi. KVS ir balstīta uz procesu pieeju, un tās sertificētā sfēra aptver 10 procesus, kas attiecas uz iestādes pamatdarbību (oficiālās statistikas nodrošināšanu), kvalitātes vadību un atbalstu (skatīt 2. attēlu). Pamatdarbības procesi izstrādāti, balstoties uz starptautisko Vispārējo statistikas nodrošināšanas procesa modeli^{xi} (GSBPM⁸).

⁶ Sertificētā darbības sfēra – Oficiālās statistikas nodrošināšana – plānošana, izstrāde, datu iegūšana, apstrāde, analīze un izplatīšana.

⁷ Sertificētā darbības sfēra – Informācijas un datu vākšana, uzkrāšana, apstrāde un uzglabāšana Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes funkciju izpildei. Statistiskās informācijas nodrošināšana iekšzemes un ārvalstu datu lietotājiem.

⁸ Generic Statistical Business Process Model.

2. attēls. Pārvaldes procesu modelis.

Pārvaldes procesi un ar tiem saistītā dokumentācija ir saistoša un pieejama visiem nodarbinātajiem e-Pārvaldē un Procesu portālā tiešsaistes režīmā.

3. OFICIĀLĀS STATISTIKAS NODROŠINĀŠANA

Pārvalde nodrošina oficiālo statistiku, kas nepieciešama⁹:

- 1) sabiedrības sociāli ekonomisko procesu izziņai un lēmumu pieņemšanai, politikas plānošanas, normatīvo aktu izstrādes, ieviešanas, uzraudzības vai novērtēšanas vajadzībām;
- 2) normatīvajos aktos noteikto valsts institūciju uzdevumu izpildei;
- 3) sabiedrības vispusīgai informēšanai.

Datus, kas saņemti oficiālās statistikas nodrošināšanai, neizmanto privātpersonu kontrolēšanai, uzraudzībai vai sodīšanai.

Oficiālās statistikas produkta nodrošināšana notiek, īstenojot secīgu darbību posmus: vajadzību noteikšana, plānošana, izstrāde, vākšana, apstrāde, analīze, izplatīšana un novērtēšana (skatīt 2. attēlu). Ikvienu oficiālās statistikas produkta nodrošināšana ir projekts, kas ietver visus šos secīgos posmus.

⁹ Oficiālās statistikas nodrošināšanas mērķi noteikti Statistikas likuma 5. panta (1) punktā.

3.1. Vajadzību noteikšana

Statistikas nodrošināšana sākas ar pirmo posmu – vajadzību noteikšana. Šajā posmā izvērtē katras statistikas ražošanas pašreizējās un potenciālās vajadzības¹⁰ un to iekļaušanu OSP, ņemot vērā lietotāju pieprasījumus un to sagatavošanai nepieciešamo datu pieejamību un piemērotību¹¹, kā arī izvērtējot Pārvaldes iespējas to nodrošināt.

Statistikas lietotāju vajadzību identificēšana, izvērtēšana, statistikas gala produkta noteikšana un ražošanas apstiprināšana Pārvaldē notiek atbilstoši KVS noteiktajam procesam “Vajadzību noteikšana” (skatīt 2. attēlu). Procesa ietvaros Pārvalde, iesaistot ieinteresētās puses, izvērtē no lietotājiem saņemtos datu pieprasījumus, kā arī globālās sociālekonomiskās tendences. Jau esošu statistikas produktu ražošanā, kā arī plānojot jaunu statistikas produktu nodrošināšanu, Pārvalde primāri izvērtē, vai tai ir pieejami oficiālās statistikas nodrošināšanas vajadzībām atbilstoši dati (piemēram, administratīvajos datu avotos un informācijas sistēmās), apzina to iegūšanas iespējas un izvērtē datu kvalitāti. Tikai tad, ja dati nav pieejami Pārvaldes datubāzēs un tos nevar iegūt no administratīvajiem datu avotiem un/vai veicot aprēķinus, modelēšanu, plāno to iegūšanu, aptaujājot statistiskās vienības (dati par personām, mājsaimniecībām, uzņēmumiem).

Pārvalde nodrošina tādu statistiku, kura ir pamatota ar likumu, MK tiesību aktiem, ES tieši piemērojamo tiesību aktiem, Latvijai saistošiem starptautiskajiem līgumiem, kā arī, ja statistikas nodrošināšana atbilst statistikas jomas standartiem. Izvērtējot¹² Pārvaldes un citu statistikas iestāžu atbildībā esošās statistikas

¹⁰ Nosaka jaunu statistikas datu ražošanas un/vai esošu datu ražošanas pārtraukšanas vajadzību. Jauni dati – jauni rādītāji; esošo publicējamo rādītāju griezumam izmaiņas; esošo publicējamo rādītāju publicēšanas periodiskuma izmaiņas.

¹¹ Izvērtē, vai nepieciešamie dati Pārvaldei ir pieejami, vai iespējams izmantot esošos vai jaunus administratīvos datus, vai nepieciešami jauni respondentu dati vai jauni ekspertu novērtējumi.

¹² Izvērtēšana notiek, ņemot vērā esošās vai plānotās aktivitātes Statistikas likuma 5. panta pirmajā daļā noteikto mērķu sasniegšanai, statistikas lietotāju vajadzības un statistikas nodrošināšanas lietderību, kā arī izvērtējot pieejamos resursus un Statistikas likumā noteiktos mērķus, kritērijus.

atbilstību Statistikas likumā noteiktajām prasībām, to iekļauj OSP. Oficiālās statistikas nodrošināšanu Pārvalde un citas statistikas iestādes plāno trīs gadu periodam.

OSP apstiprina Ministru kabinets, izdodot noteikumus, kuros nosaka:

- 1) oficiālās statistikas (apsekojuma vai aprēķina) nosaukumu, publicējamos rādītājus un to detalizāciju;
- 2) statistikas iestādi, kura ir atbildīga par oficiālās statistikas nodrošināšanu;
- 3) oficiālās statistikas publicēšanas periodiskumu;
- 4) datu iegūšanas veidu un avotu;
- 5) no privātpersonas un administratīvajiem datu avotiem iegūstamo fiziskās personas datu veidu, apjomu un izmantošanas mērķi.

Norāde uz MK noteikumiem par Oficiālās statistikas programmu un informācija par iestāžu, kas atbildīgas par oficiālās statistikas sagatavošanu, sniegtā informācija par oficiālās statistikas publicēšanas termiņiem un veidu ir publicēta Pārvaldes tīmekļa vietnē. OSP iekļautā statistika ir publiski pieejama Oficiālās statistikas portālā un statistikas iestāžu tīmekļa vietnēs.

Papildus, ņemot vērā lietotāju vajadzības un lielo interesi, Pārvalde attīsta ģeotelpiskās¹³ oficiālās un eksperimentālās statistikas sagatavošanas un publicēšanas risinājumus, jo ģeotelpisko statistikas rādītāju vizualizācija sniedz datu lietotājiem iespējas pamanīt kopsakarības (piemēram, saslimstības rādītāji un iedzīvotāju skaits, to vecumstruktūra, darbvietu skaits) noteiktās teritorijās (piemēram, administratīvajās teritorijās vai citās definētās teritorijās). Lai lietotājiem šo datu lietošanu padarītu ērtāku, Oficiālās statistikas portālā ir pieejams interaktīvs karšu pārļūks^{xii}, kas nodrošina portālā publicēto ģeotelpiskās statistikas rādītāju dinamisku attēlošanu tematiskās kartēs.

¹³ Ģeotelpiskā informācija – jebkura informācija, kas tieši vai netieši norāda uz konkrētu atrašanās vietu vai ģeogrāfisko apgabalu, kurā atrodas ģeotelpiskais objekts.

Lai ātrāk reaģētu uz globālajām tendencēm un mainīgajiem lietotāju pieprasījumiem, kā arī lai nodrošinātu datu lietotājiem jaunus informācijas avotus, Pārvalde publicē ne tikai OSP iekļauto oficiālo statistiku, bet arī eksperimentālo statistiku¹⁴. Eksperimentālās statistikas aprēķināšanā izmanto jaunus datu avotus un/vai metodes, cenšoties paplašināt statistikas klāstu vai detalizācijas līmeni, reaģējot uz jau zināmajām un prognozējot jaunas lietotāju vajadzības, interesi par datiem. Piemēram, Oficiālās statistikas portālā ir pieejama gan eksperimentālā statistika par mēneša vidējo darba samaksu pēc dzīvesvietas^{xiii}, gan eksperimentālā statistika un detalizēti telpiskie dati par pastāvīgo iedzīvotāju īpatsvaru ar augstāko izglītību vai doktora grādu pēc faktiskās dzīvesvietas.

Pārvalde eksperimentālo statistiku publicē, lai saņemtu lietotāju atsauksmes, izvērtētu datu analītisko potenciālu, atbilstību lietotāju vajadzībām, jo statistikas lietotāju viedoklis var būt pamats lēmuma pieņemšanai par šīs statistikas turpmāku regulāru sagatavošanu un iekļaušanu OSP.

3.2. Projekta¹⁵ (apsekojuma, aprēķina) plānošana

Kad pieņemts lēmums par noteikta statistikas produkta nodrošināšanu un tas iekļauts OSP, tiek plānota statistikas nodrošināšana. Šajā posmā nosaka un plāno visus veicamos darbus statistikas produkta sagatavošanai un nodošanai lietotājiem jeb izplatīšanai. Projekta plānošanu veic atbilstoši KVS noteiktajam procesam “Plānošana” (skatīt 2. attēlu), un projekta sagatavošanas fāzē tiek plānoti visi turpmākie projekta procesi (datu vākšana, apstrāde, analīze un izplatīšana).

Būtiski ir panākt, lai Pārvalde nodrošinātu kvalitatīvu statistikas galaproduktu (realizētais projekts atbilstu plānotajam), tāpēc katram produktam saskaņā ar pieprasījumu pēc noteikta veida informācijas,

¹⁴ Eksperimentālās statistikas metodes nav nemainīgas, aprobētas un starptautiski saskaņotas un var tikt mainītas, lai pilnveidotu datu kvalitāti.

¹⁵ Projekts ir jebkāda veida datu iegūšana, veicot apsekojumus (par uzņēmumiem, personām, mājsaimniecībām) un/vai aprēķinus.

tiek noteiktas prasības – saturs, raksturojošie lielumi, definīcijas, klasifikatori, laika periodi, par kādiem informāciju nepieciešams apkopot u.c.

Lai galaprodukts atbilstu plānotajam jeb tam noteiktajām prasībām (apsekojumam un/vai aprēķinam), pirms katra projekta uzsākšanas plāno datu iegūšanu, apstrādi, analīzi un izplatīšanu:

- 1) nosaka iegūstamos un publicējamos rādītājus, statistikas produkta ražošanā izmantojamus datu avotus, to datu kvalitāti;
- 2) plāno datu iegūšanu (veidlapa, aprēķins, administratīvie dati, eksperta metode u.c.);
- 3) nosaka, vai nepieciešams veikt pilotapsekojumu;
- 4) nosaka programmvidi, kurā vāks, apstrādās un analizēs datus;
- 5) sagatavo Pārvaldes darba plānu, kontrolē tā izpildi un, ja nepieciešams, izmaiņu vadību.

3.2.1. Datu iegūšanas plānošana

Pārvalde oficiālās statistikas nodrošināšanai datus par statistiskajām vienībām iegūst, veicot aprēķinus un apsekojumus – pilnos apsekojumus, kas aptver visu pētāmo populāciju¹⁶, un izlases¹⁷ apsekojumus.

Oficiālās statistikas nodrošināšanai datus iegūst:

- 1) no administratīvajiem datu avotiem;
- 2) no respondentiem;
- 3) novērojot statistiskās vienības (piemēram, novērojot patēriņa preču un pakalpojumu cenas).

Statistikas nodrošināšanai iegūtos datus pēc nepieciešamības var pārveidot, papildināt, savstarpēji savienot un kombinēt ar citiem statistikas iestādes rīcībā esošiem datiem, kā arī atkārtoti izmantot citas oficiālās statistikas nodrošināšanai.

¹⁶ Populācija ir statistisko apsekojumu objekts, kas sastāv no viena vai vairākiem elementiem (piemēram, indivīdiem, mājsaimniecībām, uzņēmumiem).

¹⁷ Izlase – populācijas daļa, kuru plāno novērot, lai spriestu par visas populācijas īpašībām.

Ja iespējams, oficiālās statistikas nodrošināšanā Pārvalde izmanto tās rīcībā jau esošus datus (piemēram, no citiem apsekojumiem, aprēķiniem) un citos administratīvo datu avotos pieejamos datus. Sadarbojoties ar esošajiem un potenciālajiem datu īpašniekiem, respondentiem un datu lietotājiem, Pārvalde vērtē iesniedzamo datu apjomu, ja iespējams, samazinot no respondentiem iegūstamo rādītāju skaitu vai respondentu skaitu.

Piemēram, tautas skaitīšanu^{xiv} (pilns apsekojums) 2021. gadā pirmo reizi veica, balstoties tikai uz administratīvajiem datiem un atsakoties no iedzīvotāju aptaujas viņu dzīvesvietā. Administratīvo datu izmantošana ļāva daudz ātrāk iegūt, apstrādāt un publicēt datus. Tautas skaitīšanā iegūst aktuālu informāciju par visiem iedzīvotājiem, par konkrētā valsts teritorijā dzīvojošo personu, ģimeņu, māsaimniecību un mājokļu kopējo skaitu. Iegūtie dati palīdz pieņemt lēmumus demogrāfijas, izglītības, veselības, sociālās aizsardzības un nodarbinātības jomā, nodrošina datus iedzīvotāju un mājokļu prognožu veikšanai u.c.

Pārvalde veic arī izlases apsekojumus. Izlases apsekojums ir apsekojums, kurā statistikas novērtējumus iegūst, apsekojot tikai daļu, nevis visu populāciju. Pārvalde izlases apsekojumos atlasē plānojumus veido, ņemot vērā katra apsekojuma mērķi. Apsekojumā atlasē plānojumu izvēlas, ņemot vērā pētāmās populācijas un tās raksturojošo rādītāju īpašības, pieejamo informāciju par populāciju, aptaujāšanas (mērīšanas) metodi, apsekojumam paredzēto resursu apjomu.

Izlases apsekojumos Pārvalde izmanto divus izlašu veidus – gadījuma izlases un sliekšņa izlases (abus izlašu veidus kombinē).

Gadījuma izlases izveides principi balstās uz varbūtību teoriju. Populācijas vienības izlasē tiek iekļautas, izmantojot gadījuma metodi, kas nodrošina labu populācijas pārstāvniecību. Izlases plānojumu izvēlas, ņemot vērā pētāmās populācijas un tās

raksturojošo rādītāju īpašības, pieejamo informāciju par populāciju, aptaujāšanas metodi, apsekojumam paredzēto resursu apjomu.

Sliekšņa izlases tiek izmantotas, ja pētāmajā populācijā eksistē vienības, kas dominē pār pārējām populācijas vienībām. Šo dominējošo populācijas vienību, kas pēc sava lieluma pārsniedz noteiktu slieksni, iekļaušana izlasē ļauj izdarīt pietiekami precīzus secinājumus par visu populāciju kopumā.

Izlases apsekojumos novērtē, analizē un sistemātiski dokumentē atlases kļūdas (tikai izlases apsekojumos) un ārpusatlases kļūdas (piemēram, mērījumu u.c. kļūdas).

3.2.2. Apsekojuma projekta plānošana

Plānojot projektu, nosaka Pārvaldes struktūrvienības un/vai ārējas institūcijas un/vai ekspertus, kuri jāiesaista attiecīgā projekta posmu īstenošanā, veicamās darbības projekta ietvaros un to īstenošanas termiņus.

Pirms apsekojuma sākšanas katram statistikas projektam:

- nosaka publicējamos rādītājus, to detalizāciju;
- sagatavo un apstiprina veidlapu;
- sagatavo un pārbauda datu ievadprogrammu, izstrādā validācijas algoritmus¹⁸;
- saplāno apsekojuma izlasi un atbilstoši tai sagatavo respondentu sarakstus;
- definē datu vākšanas periodu;
- sagatavo norādījumus (rokasgrāmatu) intervētājiem¹⁹ – datu vācējiem;
- apmāca intervētājus – datu vācējus;
- respondentiem izsūta informatīvas vēstules par piedalīšanos apsekojumā;

¹⁸ Validācijas algoritmi – datu matemātiskās un loģiskās kontroles formulas.

¹⁹ Intervētāji – darbinieki, kuru pienākumos ietilpst darbs ar respondentiem: datu savākšana, ievade un mikrodatu apstrāde.

- ja nepieciešams (piemēram, apsekojums tiek organizēts pirmo reizi), sagatavo informāciju masu informācijas līdzekļiem un to ievieto arī EDV sākumlapā.

Pārvaldes Darba plānā, ko sagatavo katram gadam, iekļauj ierakstus, kas atspoguļo OSP izpildes gaitu, statistikas datu tapšanas procesu, *Eurostat* un citu starptautisko institūciju regulāros pieprasījumus, darbus, kas izriet no savstarpējās sadarbības līgumiem, preses ziņojumus, publikāciju sagatavošanu, datu sagatavošanu oficiālā statistikas portāla datubāzēm un citus ar statistikas produktu sagatavošanu saistītus darbus.

3.3. Izstrāde

Projekta plānošanai seko trešais statistikas produkta nodrošināšanas projekta posms, kas Pārvaldē notiek atbilstoši KVS noteiktajam procesam “Izstrāde” (skatīt 2. attēlu). Šajā posmā atbilstoši projekta plānam izstrādā vai veic nepieciešamās izmaiņas/ uzlabojumus datu vākšanas instrumentos – veidlapās, kā arī izstrādā un testē datu ievada, apstrādes un analīzes programmas, kas nodrošina, ka galaprodukts atbilst tam izvirzītajām prasībām.

3.3.1. Oficiālās statistikas veidlapas

Oficiālās statistikas veidlapas ir paredzētas, lai apkopotu strukturētu informāciju no respondentiem oficiālās statistikas nodrošināšanai. Tā kā datu kvalitāti ietekmē veidlapas saturs un dizains, viegli pārskatāmas veidlapas un to funkcionalitāte EDV sistēmā padara ērtāku gan respondentu, gan Pārvaldes darbu.

Izstrādājot oficiālās statistikas veidlapas, Pārvalde:

- veidlapās iekļauj standartizētus jautājumus;
- skaidrojumus par veidlapu aizpildīšanu maksimāli ietver veidlapā/ EDV sistēmā;

- uzņēmumu un iedzīvotāju (mājsaimniecību) veidlapām ir standartizētas titullapas.

Lai izvērtētu veidlapas saturu, to atbilstību noteiktajām prasībām, mazinātu respondentu noslodzi, metodoloģiskas izmaiņas, Pārvaldē ir izveidotas darba grupas iedzīvotāju, mājsaimniecību un uzņēmumu veidlapu vērtēšanai.

Izstrādājot jaunas vai pilnveidojot jau esošās veidlapas, tās dažādi pārbauda (testē), piemēram:

- noskaidro respondentu un ekspertu viedokli (ekspertu testēšana, kognitīvā²⁰ respondentu testēšana);
- veic pilotapsekojumu²¹;
- nozaru uzņēmumu veidlapu projektus saskaņo ar galvenajiem datu lietotājiem (zinātniekiem, ministrijām, asociācijām) un nosūta testēšanai atsevišķiem respondentiem.

Visām veidlapām pārbauda pilnu veidlapas apstrādes ciklu, ieskaitot datu ievadu, kodēšanas kontroli, teksta koriģēšanu u.c.

Oficiālās statistikas veidlapas apstiprina MK. Ja veidlapas nav apstiprinātas ar MK noteikumiem, tās pirms datu vākšanas uzsākšanas apstiprina Pārvaldē.

3.3.2. Statistiskās klasifikācijas

Lai oficiālā statistika būtu salīdzināma, piemēram, starp dažādiem ģeogrāfiskiem reģioniem, nozaru jomām vai valstīm, tās

²⁰ Kognitīvajā testēšanā tiek iesaistīta neliela respondentu grupa, kurā iekļauj dažāda vecuma un profesiju pārstāvjus. Respondentiem tiek uzdoti veidlapā ietvertie jautājumi, kurus lūdz komentēt. Tādējādi tiek iegūta informācija, kā respondenti izprot konkrēto jautājumu un kā pieņem lēmumu par iespējamo atbildi.

²¹ Pilotapsekojums – apsekojums, kurā, iesaistot nelielu respondentu skaitu, tiek pārbaudīta apsekojuma veidlapa un tās apstrādes procedūra.

nodrošināšanā izmanto nacionālās, ES vai starptautisko organizāciju izveidotās statistiskās klasifikācijas²².

Oficiālās statistikas nodrošināšanā izmantotās statistiskās klasifikācijas apkopotas Statistisko klasifikāciju katalogā^{xv23}, kas izveidots saskaņā ar MK noteikumiem^{xvi} un ietver pamatinformāciju par sarakstā iekļautajām statistiskajām klasifikācijām – ziņas par izstrādātāju, redakciju vai izdošanas gadu, ieviešanas mērķi, struktūru u.c. Statistisko klasifikāciju katalogs nodrošina oficiālās statistikas salīdzināmību un apriti noteiktā ekonomikas zonā²⁴:

- a) nacionālajā līmenī – nacionālās statistiskās klasifikācijas ir izveidotas nacionāliem mērķiem (piemēram, Administratīvo teritoriju un teritoriālo vienību klasifikators (ATVK), Profesiju klasifikators). Nacionālās statistiskās klasifikācijas nosaka Ministru kabinets. Ja iespējams, tās sasaista ar Eiropas vai starptautiskajām klasifikācijām, tādējādi nodrošinot datu salīdzināmību un pielāgoto nacionālo statistisko klasifikāciju strukturālo atbilstību paraugklasifikācijām²⁵;
- b) ES līmenī – ES klasifikācijas, kuras izstrādā ES iestādes (piemēram, NACE);
- c) starptautiskā līmenī – starptautiskās klasifikācijas, kuras izstrādā starptautiskās organizācijas (piemēram, ISCO).

Noteikumos norādītas arī par sarakstā iekļauto statistisko klasifikāciju ieviešanu, uzturēšanu un publicēšanu atbildīgās valsts institūcijas vai privātpersonas, kurām deleģēts valsts pārvaldes uzdevums.

²² Klasifikācija ir sistematizēts objektu sadalījums pēc noteiktām pazīmēm, kurā katram objektam vai objektu grupai ir piešķirts kods.

²³ Katalogs pieejams Pārvaldes mājaslapā.

²⁴ Piemēram, Eiropas Ekonomikas zona (EEZ) ir brīvās tirdzniecības zona, kurā ietilpst ES un trīs Eiropas brīvās tirdzniecības asociācijas (EBTA) valstis: Islande, Lihtenšteina un Norvēģija.

²⁵ Paraugklasifikācijas – konkrētajā statistikas jomā eksistējošas starptautiski atzītas klasifikācijas, ko pielāgo nacionālajām vajadzībām, veidojot šo klasifikāciju nacionālās versijas.

Pārvalde izmanto arī iestādē izstrādātos klasifikatorus, piemēram, Uzņēmumu unikālais kods, oficiālās statistikas veidlapu reģistrācijas klasifikators, Statistisko vienību tipoloģiskais klasifikators u.c.

3.3.3. Datu ievada, apstrādes un analīzes programmas

Statistikas nodrošināšanai Pārvalde izmanto katram produktam atbilstošas datu ievada, apstrādes un analīzes programmas.

Elektroniskai datu vākšanai ir izveidota EDV sistēma, kas respondentiem nodrošina iespēju elektroniski aizpildīt veidlapas, pārbaudīt ievadīto informāciju, veicot vienkāršākās datu pārbaudes, un iesniegt veidlapu Pārvaldei.

Datu kvalitātes pārbaude un apstrāde pamatā notiek ISDAVS – Pārvaldes Integrētajā statistikas datu apstrādes un vadības sistēmā. Tajā tiek analizēti dati par respondentiem un veidlapām, savienoti dati ar Statistikas uzņēmuma reģistra datiem u.tml.

Datu apkopošanai, apstrādei, kopsavilkumu veidošanai dažādos griezumos un analīzei Pārvaldē izmanto arī SPSS programmu, MS Access, R jeb R programmatūru, SQL²⁶ u.c.

Programmas tiek sagatavotas pirms apsekojumu sākšanas, aktualizējot katram apsekojumam nepieciešamo informāciju un nosacījumus.

3.4. Datu vākšana

Izstrādei seko ceturtais statistikas produkta nodrošināšanas projekta posms, kas Pārvaldē notiek atbilstoši KVS noteiktajam procesam “Vākšana” (skatīt 2. attēlu). Šajā posmā projektā noteiktajos veidos iegūst un atbilstošā programmīdē ievada nepieciešamos datus, veic to pirmapstrādi.

²⁶ No angļu valodas – *Structured Query Language* (strukturēta vaicājumu valoda).

Vienā apsekojumā datus var iegūt, izmantojot vienu datu vākšanas veidu, kā arī kombinējot dažādus datu vākšanas veidus – piemēram, datus no administratīvo datu avotiem kombinējot ar datiem, kas iegūti no respondentiem un/vai Pārvaldes rīcībā esošajiem citu apsekojumu, reģistru datiem.

3.4.1. Administratīvo datu vākšana un izmantošana

Administratīvo datu izmantošana oficiālās statistikas nodrošināšanā ļauj samazināt respondentu noslodzi un/vai uzlabot datu kvalitāti, tādēļ Pārvalde sistemātiski strādā pie administratīvo datu apzināšanas. Pārvalde piedalās valsts institūciju pārziņā esošo administratīvo datu avotu ierakstu sākotnējā izstrādē, turpmākajā pilnveidošanā un arī lēmumu pieņemšanā par to izmantošanas pārtraukšanu, veicinot administratīvo datu avotu ierakstu turpmāku izmantošanu oficiālās statistikas nodrošināšanas mērķiem. Pārvalde koordinē tādu valsts institūciju pārziņā esošu administratīvo datu avotu ierakstu standartizāciju, kuriem ir būtiska nozīme, sagatavojot datus, kas izmantojami oficiālās statistikas nodrošināšanā.

Administratīvie dati oficiālās statistikas nodrošināšanā tiek izmantoti izlases plānošanā, statistisko rādītāju un kopsavilkumu aprēķināšanā, datu apstrādē, analīzē u.c.

Pirms administratīvo datu izmantošanas sākšanas Pārvalde:

- izvērtē datu periodiskumu, savlaicīgu pieejamību, mērķa populāciju, definīciju atbilstību statistikas nodrošināšanas mērķiem un datu atbilstību piemērojamajiem kvalitātes kritērijiem;
- veic metodoloģiskos pētījumus attiecībā uz šo datu izmantošanas iespējām un ierobežojumiem;
- veic tehniskos un organizatoriskos pasākumus datu saņemšanai;

- dokumentē datu apstrādes nosacījumus, ja nepieciešama administratīvo datu apstrāde pirms datu tālākas izmantošanas.

Lai mazinātu respondentu noslodzi, apsekojumos administratīvie dati tiek izmantoti arvien plašāk. Piemēram:

- 2021. gadā Latvijā tautas skaitīšanu veica, balstoties tikai uz administratīvajiem datiem.
- Lauksaimniecības skaitīšanā 184 rādītāji jeb 64 % no kopējā rādītāju skaita tika nodrošināti no administratīvajiem datiem, ko ieguva no datu turētājiem – Lauku atbalsta dienesta un Lauksaimniecības datu centra.

Pārvaldē ir noteikta kārtība, kā notiek administratīvo datu saņemšana no datu īpašnieka, to pārbaude un apstrāde. Datus saņem atbilstoši tam, kā to nosaka vienošanās ar datu īpašnieku – noteiktajā termiņā un veidā. Pārbauda, vai ir saņemti visi nepieciešamie dati un vai tie ir noteiktajā kvalitātē (atbilstoši prasībām). Neatbilstību gadījumā ar datu īpašnieku vienojas par to novēršanu. Kad visi nepieciešamie dati saņemti, tos ievieto vidē, kurā tiks veikta to uzglabāšana, turpmākā apstrāde (SSDN (sociālās statistikas datu noliktava), SQL, SPSS, MS Access u.c.).

Administratīvo datu apstrāde var ietvert datu formāta pielāgošanu datu integrēšanai attiecīgajā datu apstrādes sistēmā un apstrādi atbilstoši Pārvaldes daļas/ datu lietotāja datu apstrādes norādēm, t.sk. papildu informācijas pievienošanu, informācijas apvienošanu, liekās informācijas dzēšanu, datu salīdzināšanu/ pārbaudi, lai konstatētu kļūdas/datu nepilnības u.c.

3.4.2. Datu vākšana no respondentiem

Lai saņemtu oficiālās statistikas nodrošināšanai nepieciešamos datus, ko nevar iegūt no administratīvajiem datu avotiem, Pārvalde datus par statistiskajām vienībām gan regulāros (gada, ceturkšņa, mēneša), gan vienreizējos apsekojumos iegūst, izmantojot oficiālās statistikas veidlapas.

Katram apsekojumā iekļautajam respondentam Pārvalde iepriekšējā gada beigās uz e-adresi vai e-pastā nosūta informatīvu vēstuli (ja e-adrese vai e-pasta adrese nav zināma, tad sūta papīra formātā pa pastu), kurā norādītas iesniedzamās veidlapas. Gada laikā šo sarakstu var papildināt.

Lai iegūtu datus no māsaimniecībām un iedzīvotājiem, kuri iekļauti izlasē, Pārvalde pirms apsekojuma sākšanas nosūta vēstuli respondentiem uz oficiālo vai Pārvaldei pieejamo e-pasta adresi vai pa pastu un lūdz aizpildīt aptaujas anketu internetā, izmantojot vietni e.csp.gov.lv, aptaujā klātienē vai pa tālruni.

Respondents var izvēlēties sev ērtāko datu iesniegšanas veidu:

- 1) uzņēmumiem un organizācijām ir iespēja datus iesniegt:
 - izmantojot Elektronisko datu vākšanas (EDV) sistēmu:
 - ievadot datus manuāli elektroniskās datu ievades veidlapās;
 - augšupielādējot sistēmā strukturētu datu failu;
 - aizpildot papīra formātā izdrukātu veidlapu un iesniedzot to personīgi vai nosūtot aizpildīto veidlapu pa e-pastu vai pastu.
- 2) iedzīvotājus aptaujā klātienē²⁷, pa telefonu vai lūdz aizpildīt veidlapu internetā (e.csp.gov.lv^{xvii}).

Atbilstoši datu iesniegšanas veidam Pārvalde datu ievadei lieto šādus ISDAVS moduļus:

- CAWI²⁸ – elektronisko veidlapu respondents aizpilda tiešsaistē;
- CAPI²⁹ – klātienes intervijā intervētājs atzīmē datorā respondenta atbildes;

²⁷ Ievērojot epidemioloģiskās drošības pasākumus Covid-19 infekcijas izplatības ierobežošanai, Pārvalde ar atsevišķu lēmumu var pārtraukt klātienes intervijas un veikt tikai telefonintervijas un intervijas internetā.

²⁸ Angļu val. Computer-Assisted web interviewing (CAWI).

²⁹ Angļu val. Computer-Assisted Personal Interviews (CAPI).

- CATI³⁰ – telefonintervijā intervētājs atzīmē datorā respondenta atbildes.

Viena apsekojuma ietvaros datu ievadei izmantotie ISDAVS moduļi tiek kombinēti.

Intervijas, ko veic kvalificēti intervētāji, ir viens no iedzīvotāju statistikas datu iegūšanas pamatveidiem. Tāpēc, pieņemot darbā intervētāju, vērtē viņu valodu zināšanas, datorlietošanas prasmes, kā arī viņu uzticamību un saskarsmes spējas. Uzņēmumu un iedzīvotāju statistikas datu vācējus apmāca Pārvaldes eksperti – projektu vadītāji, lai veicinātu izpratni par apsekojumiem, kā arī ārējie eksperti – pasniedzēji, piemēram, lai uzlabotu komunikācijas prasmes. Projektu vadītāji apmācības par apsekojumiem organizē, ja tiek uzsākts jauns apsekojums, apsekojumā veikti būtiski grozījumi un/ vai pievienots pielikums jeb modulis. Apmācībās skaidro katra apsekojuma mērķi un iepazīstina ar anketu.

Efektīvākai sadarbībai ar respondentiem Pārvaldes tīmekļvietnē ir publicēti statistikas veidlapu apraksti par datu savākšanas mērķi, tiesisko pamatojumu un pielietojumu. Šajos aprakstos norādīta arī informācija par administratīvo datu izmantošanu un saites uz publikācijām. Respondentu aktivitātes veicināšanai Pārvalde sagatavo un izplata arī dažādus vizuālos materiālus.

Lai uzlabotu gan iedzīvotāju aptauju, gan uzņēmumu pārskatu kvalitāti, 2020. gadā Pārvaldē ieviesta telefonintervētāju un Klientu atbalsta daļas sarunu ierakstu sistēma “Anywhere 365”, tā dod iespēju uzlabot komunikāciju ar respondentiem, izpētīt respondentu sūdzības un risināt neatbilstības intervijās ar respondentiem.

³⁰ Angļu val. Computer-Assisted Telephone interviews (CATI).

3.5. Datu apstrāde

Datu vākšanai seko piektais statistikas produkta nodrošināšanas posms, kas Pārvaldē notiek atbilstoši KVS noteiktajam procesam “Apstrāde” (skatīt 2. attēlu). Datu apstrādes procesā veic datu apstrādi mikrodatu līmenī un sagatavo kopsavilkumu datu failus – datu integrēšanu no viena vai vairākiem iekšējiem un/vai ārējiem datu avotiem; datu klasificēšanu un kodēšanu; mikrodatu validēšanu (pārbaudi, analīzi) un labošanu; datu imputēšanu; jaunu rādītāju aprēķināšanu gan no apsekojumos savāktajiem, gan no administratīvo datu avotiem iegūtajiem datiem; svaru aprēķināšanu; datu agregāciju (kopsavilkumu, grupējumu sagatavošanu).

Pārvaldē datu apstrādei un analīzei pamatā izmanto Integrēto statistisko datu automatizēto vadības sistēmu (ISDAVS), kā arī citas datu apstrādes programmas, piemēram, SPSS, R.

3.5.1. Datu pārbaude

Dati tiek pārbaudīti divos datu apstrādes posmos: pirmdatu līmenī, apstrādājot katra respondenta datus individuāli, un agregēto datu³¹ līmenī, pārbaudot sagatavotos datu kopsavilkumus.

Pirmdatu līmenī dati tiek pārbaudīti automātiski pēc to ievades Pārvaldes datu apstrādes sistēmā, kur ar iepriekš sagatavotu un pārbaudītu validācijas algoritmu palīdzību tiek konstatēti kļūdainie, nepilnīgie un trūkstošie dati.

Pārvalde datus pamatā vāc, izmantojot elektroniskās veidlapas jeb EDV sistēmu. Datu validācijas³² algoritmus iespēju robežās iekļauj datu ievadprogrammā, lai nodrošinātu, ka datu pārbaude tiek veikta vairākos līmeņos – jau datu ievades laikā un apstrādē gan ar IT sistēmās iestrādātām validācijām, pārbaudēm, gan individuāli

³¹ Agregētie dati – pirmdatu apkopojums.

³² Validācija ir datu pareizības vai ticamības pārbaude jeb kontrole.

statistikā (datu vācējiem) pārbaudot, un, ja nepieciešams, sazinoties ar datu sniedzēju.

Pārvalde lieto vairākas metodes datu pārbaudei mikrodatu līmenī:

- aritmētiskās sakarības;
- loģiskās sakarības;
- salīdzināšana ar iepriekšējo periodu datiem;
- savstarpējās saskaņotības pārbaude ar citu oficiālās statistikas veidlapu, statistisko reģistru un administratīvajiem datiem.

Par apsekojumu atbildīgie Pārvaldes struktūrvienību darbinieki, analizējot jau saņemto apsekojuma informāciju informē intervētājus par konstatētajām kļūdām, nepieciešamajiem precizējumiem. Lai nodrošinātu pēc iespējas kvalitatīvākus datus, papildu citām datu pārbaudēm, intervētāju darba kvalitāti un savāktos datus kontrolē pārraugi, pārbaudot 5% no apkopoto veidlapu skaita.

3.5.2. Datu labošana un imputācija

Pārbaudes procesā atklātās kļūdas ar validācijas algoritma palīdzību tiek iedalītas divos veidos pēc to nozīmības:

- nozīmīgas (būtiski ietekmē kopsavilkuma datu kvalitāti) – noteikti labo;
- nenozīmīgas (būtiski neietekmē kopsavilkuma datu kvalitāti) – tiek atzītas, bet, validācijas protokolā norādot paskaidrojumu, tās var nelabot.

Pēc kļūdu konstatēšanas pirmdatos, ja nepieciešams, konsultējas ar attiecīgo respondentu vai par apsekojumu atbildīgo Pārvaldes struktūrvienību, un, ja kļūda apstiprinās, dati tiek laboti.

Imputācija ir trūkstošo datu aizstāšana ar reālām vērtībām. Datu aizstāšanai izmanto imputācijas metodes, ko izvēlas un izmanto atbilstoši statistikas jomas specifikai un pieejamajiem datu avotiem.

Imputācija var tikt veikta:

- no jau esošiem mainīgajiem atrodot līdzīgāko atbildi;

- aprēķinot ar formulu palīdzību;
- iegūstot vērtības no administratīvajiem datiem.

3.5.3. Kopsavilkumu (statistikas tabulu) veidošana un pārbaude

Šajā apakšprocesā no savāktajiem un apstrādātajiem mikrodatiem tiek sagatavoti kopsavilkumi un veidoti dažādi grupējumi.

Kopsavilkumu veidošanai Pārvalde izmanto gan ISDAVS, gan citas datu apstrādes programmas. Kopsavilkumi tiek veidoti atbilstoši OSP un datu lietotāju pieprasījumiem.

Kopsavilkumu pārbaudei Pārvalde izmanto līdzīgas metodes, kādas lieto mikrodatu pārbaudei. Ja tiek konstatēta datu nesaskaņotība, neprecizitāte, neizskaidrojamas tendences un neloģiskas izmaiņas datu struktūrā, tiek veikta atkārtota datu pārbaude mikrodatu līmenī.

Pārvalde nodrošina, ka ir pieejamas iespējami garas oficiālās statistikas laikrindas³³ un oficiālā statistika par vienu un to pašu vai līdzīgu notikumu vai parādību ir savstarpēji salīdzināma³⁴. Ja konstatē atšķirības, piemēram, metodoloģijā, tās izskaidro.

3.6. Datu analīze un sagatavošana publicēšanai

Datu apstrādei seko sestais statistikas produkta nodrošināšanas projekta posms – datu analīze. Šajā posmā novērtē sagatavoto kopsavilkuma datu precizitāti un kvalitāti, piemēram, apstrādājot ar matemātiskām un eksperta metodēm, atbilstoši KVS noteiktajam procesam “Analīze” (skatīt 2. attēlu). Šajā posmā aprēķina un analizē datu kvalitātes rādītājus, piemēro konfidencialitātes noteikumus datu publiskošanai un sagatavo kopsavilkumu gala versijas nodošanai lietotājiem publicēšanai.

Analizējot datus, iegūst atbildes uz šādiem jautājumiem:

1. Vai dati ir pietiekami precīzi?

³³ Datu lietotājus savlaicīgi informē par izmaiņām laikrindās, izskaidrojot izmaiņas.

³⁴ Piemēram, var salīdzināt nodarbinātību, kas iegūta, apsekojot mājsaimniecības un uzņēmumus, vai salīdzināt viena apsekojuma mēneša/ ceturkšņa oficiālo statistiku ar gada oficiālo statistiku no cita apsekojuma.

- Ja datiem piemīt statistiskās novirzes, cik lielas, būtiskas tās ir?
- Vai apsekojumā iekļautās vienības ļauj pietiekami adekvāti novērtēt mērķa kopumu, t.i., nav būtiskas virspārklājuma³⁵, zempārklājuma³⁶ kļūdas?
- Kāda ir klasifikācijas, neatbildētības un mērījuma kļūdu ietekme?
- Vai izlases apjoms ir pietiekams rezultātu ieguvei?
- Kāda ir trūkstošo un imputēto datu ietekme?
- Kas jādara, lai novērstu statistisko noviržu ietekmi un vajadzīgo informāciju padarītu ticamāku un precīzāku?

2. Kāda ir sezonālā ietekme uz datu laikrindām?

3. Vai dati ir publicējami, ievērojot statistiskās konfidencialitātes³⁷ prasības?

Pirms statistikas produkta nodošanas nākamajam lietotājam un/vai izplatīšanai gala lietotājam vērtē, vai ir izpildītas visas uz konkrēto produktu attiecināmās prasības, t.sk., kas noteiktas ārējos un iekšējos normatīvajos aktos, statistikas pieprasījumu līgumos un statistikas standartos (piemēram, OSP, normatīvajos aktos, ES regulās,

³⁵ Virspārklājums vai virsaptvērums – ietvara populācijai (ietvara populācija – statistiskajā novērojumā iekļauto elementu saraksts) piederoši elementi, kas nepieder mērķa populācijai (mērķa populācija – statistiskā novērojuma mērķa elementu saraksts).

³⁶ Zempārklājums vai zemaptvērums – mērķa populācijai piederoši elementu, kas nav iekļauti ietvara populācijā (ietvara populācija – statistiskajā novērojumā iekļauto elementu saraksts).

³⁷ Statistiskā konfidencialitāte ir noteikta Statistikas likumā un respondentu sniegtās informācijas konfidencialitāti aizsargā Statistikas likuma:

1) 7. panta otrās daļas 8. punkts, kas nosaka pienākumu statistikas iestādei nodrošināt statistisko konfidencialitāti,

2) 17. pants, kas nosaka datu apstrādes kārtību un to aizsardzības prasības,

3) 19. panta pirmā daļa, kas nosaka izplatīšanas ierobežojumus statistikai, kas pieļauj privātpersonas vai valsts institūcijas identificēšanu.

Statistiskā konfidencialitāte ir noteikta arī Eiropas Parlamenta un Padomes Regulā (EK) Nr. 223/2009 par Eiropas statistiku (V nodaļa).

Ja oficiālās statistikas nodrošināšanā apstrādā personu datus, ievēro arī Vispārīgās datu aizsardzības regulas (2016/679) un Personas datu apstrādes likuma prasības, ciktāl tās ir speciālās normas attiecībā pret Statistikas likumā un Regulā 223/2009 iekļauto regulējumu.

vadlīnijās, rokasgrāmatās, metodoloģijās, līgumos u.c.), novērtējot, vai izpildīti visi kritēriji³⁸.

Secinājumus, kas izdarīti, analizējot datus, ņem vērā, plānojot turpmākos apsekojumus, piemēram, nosakot to izlases dizainu un pilnveidojot veidlapu saturu un struktūru.

Pārvalde npublicē statistiku, ja tā tieši vai netieši ļauj identificēt statistiskās vienības, izņemot gadījumus, ja ir saņemta attiecīgā respondenta rakstveida atļauja.

Ārējās tirdzniecības statistikas jomā piemēro pasīvās konfidencialitātes principu. Pasīvā konfidencialitāte nozīmē, ka tikai tad, ja informācijas sniedzējs lūdz, attiecīgās valsts iestādes lemj, vai statistikas rezultāti, kas ļauj noteikt minēto informācijas sniedzēju, ir izplatāmi vai ir pielāgojami tā, lai to izplatīšana neapdraudētu statistisko konfidencialitāti.

3.6.1. Kopsavilkumu informācijas konfidencialitātes nodrošināšana

Kopsavilkuma informācijas konfidencialitāti nodrošina, izvērtējot primāro un sekundāro konfidencialitāti.

Par primāri konfidencialu uzskatāma kopsavilkuma informācija, ja:

- kopsavilkuma rādītājs iegūts no vienas līdz trim statistiskām vienībām;
- vienas statistiskās vienības īpatsvars attiecīgajā rādītājā ir 80% un lielāks;
- divu statistisko vienību summārais īpatsvars ir 90% un lielāks.

³⁸ 4 kritēriji: esamība – CSP statistikas produkti (OSP 1. tabulā noteiktā statistika) ir sagatavoti; termiņš – CSP statistikas produkti sagatavoti izplatīšanai CSP Darba plānā noteiktajā termiņā; detalizācija – statistikas produkti ir sagatavoti OSP noteiktajā detalizācijā (OSP 2. tabulā noteiktie publicējamie rādītāji); atbilstība metodoloģijai – CSP statistikas produkti (OSP 2. tabulā noteiktie publicējamie rādītāji) ir sagatavoti atbilstoši noteiktajam produkta un tā nodrošināšanas prasībām.

Ar sekundārās konfidencialitātes kritērijiem saprot kopsavilkumu sagatavošanu tādā formā, lai, veicot aritmētiskas darbības tabulas ietvaros vai starp tabulām, vai starp dažādām klasifikācijām un grupēšanas pakāpēm, nav iespējams aprēķināt konfidencialos rādītājus. Sekundārās konfidencialitātes kritēriju uzskata par izpildītu, ja ar aritmētisko darbību palīdzību nav iespējams noskaidrot konfidencialo rādītāju vērtības. Lai to nodrošinātu, papildus rādītājs jāatzīmē kā konfidencialš.

3.6.2. Individuālās informācijas konfidencialitātes nodrošināšana

Pārvalde ievēro gan prasības attiecībā uz statistisko konfidencialitāti, gan personas datu aizsardzību atbilstoši Statistikas likumam, regulai Nr. 223/2009 "Par Eiropas statistiku", gan Prakses kodeksā noteiktajām konfidencialitātes prasībām. Tāpat arī Vispārīgo datu aizsardzības regulu Nr. 679/2016^{xviii}.

Saskaņā ar Statistikas likuma 17. pantu Pārvalde:

- fiziskās personas datus, kas iegūti oficiālās statistikas nodrošināšanai, anonimizē nekavējoties pēc to iegūšanas, pārbaudes un savienošanas, izņemot gadījumu, kad personas dati joprojām ir nepieciešami oficiālās statistikas nodrošināšanai, turklāt nodrošina identificējošo datu atsevišķu un drošu glabāšanu no pārējiem datiem;
- veic nepieciešamos pasākumus, lai novērstu neatļautu piekļuvi datiem, to sagrozīšanu vai izplatīšanu, nejaušu vai neatļautu iznīcināšanu.

Pārvalde ir izstrādājusi un lieto datu anonimizācijas³⁹ un pseidonimizācijas⁴⁰ metodes, ievērojot *Eurostat* rekomendācijas. Lai nodrošinātu respondentu sniegtās individuālās informācijas konfidencialitāti, identificējoši rādītāji (piemēram, vārds, adrese, personas kods) tiek dzēsti vai mainīti.

³⁹ Anonimizācija – darbību kopums ar datiem, lai novērstu datnē esošo datu subjektu vai par tiem sniegtās individuālās informācijas identifikācijas iespējas.

⁴⁰ Pseidonimizācija jeb šifrēšana – personas informācijā ietverto identifikatoru (piemēram, vārds/uzvārds, dzimšanas datums, dzimums un adrese) aizstāšana ar vienu pseidonīmu.

Pārvaldes nodarbinātie neizpauž datus un citu ierobežotas pieejamības informāciju, kas viņiem kļuvusi zināma, pildot dienesta vai darba pienākumus, arī pēc darba vai dienesta tiesisko attiecību izbeigšanas. Šīs prasības attiecas arī uz ārpakalpojuma sniedzējiem un atrunātas līgumos.

Pārvalde nodrošina kopsavilkuma informācijas konfidencialitāti (neizpaušanu) pirms noteiktā publicēšanas termiņa, tādējādi sniedzot vienlaicīgu pieeju visiem datu lietotājiem. Pirms noteiktā publicēšanas datuma un laika darbinieki nedrīkst izpaust datus, raksturot tendences vai izpaust jebkādus secinājumus, kas rodas no tiem. Vienīgi ierobežotam amatpersonu skaitam ir piekļuve statistikai pirms oficiālā publicēšanas laika⁴¹, lai nodrošinātu laiku datu analīzei, izpratnei un viedokļa sagatavošanai. Pirms piekļuves nodrošināšanas noteiktām amatpersonām Pārvalde izvērtē nepieciešamību un sabiedrības ieguvumu un noslēdz līgumu, kurā amatpersonas apņemas līdzturēt publicēšanai neizpaust saņemto informāciju un ievērot datu konfidencialitāti.

Pārvalde nodrošina arī anonimizētu individuālo statistisko informāciju pētnieciskiem un zinātniskiem mērķiem, kā arī mācību vajadzībām. Atbilstoši anonimizācijas pakāpei izšķir divu veidu anonimizētās datnes – publiski pieejamas apsekojumu datnes mācībām un konfidencialus datus zinātniskiem mērķiem.

Anonimizēti individuālie **dati mācībām** tiek sagatavoti, izmantojot personu apsekojumu datnes. Tās ir pieejamas ikvienam atvērto datu portālā. Lai nodrošinātu respondentu sniegtās individuālās informācijas konfidencialitāti, tajās dzēsti vai mainīti identificējoši rādītāji. Stingrās anonimizācijas dēļ to analītiskais potenciāls ir zems un tās galvenokārt lieto mācību procesā dažādu statistikas metožu apguvei.

Pārvalde sagatavo arī konfidencialus datus izmantošanai **zinātniskiem mērķiem**, ievērojot šādus priekšnoteikumus: datu izmantošanai ir pētniecisks vai zinātnisks mērķis; Pārvalde var

⁴¹ Informācija pieejama “Statistikas izplatīšanas politika” sadaļā “4.2. Konfidencialitāte pirms oficiālā publicēšanas datuma”. Dokuments pieejams: <https://www.csp.gov.lv/lv/media/3706/download?attachment>

nodrošināt datu aizsardzību; datu pieprasītājs ir apliecinājis, ka spēs nodrošināt datu aizsardzību un izpaušanas kontroli. Vadoties pēc pieprasītās informācijas, Pārvalde konfidenciālus datus var izsniegt kā datnes izmantošanai pieprasītāja telpās vai piedāvāt izmantot attālinātās piekļuves sistēmu. Oficiālās statistikas portālā tiek publicēta informācija par apsekojumiem, kuru dati ir pieejami zinātniskiem mērķiem izmantošanai pieprasītāja telpās vai attālināti, kā arī norādes par to, kā šos datus var iegūt (iesnieguma formas, rādītāji, līguma saturs), un saņemšanas procedūras apraksts.

To, kā tiek ievēroti tiesību akti personas datu aizsardzības jomā, Pārvaldē uzrauga informācijas drošības vadītājs, kā arī Datu valsts inspekcija.

4. OFICIĀLĀS STATISTIKAS IZPLATĪŠANA

Saskaņā ar Izplatīšanas politiku Pārvalde, publicējot oficiālo statistiku, vadās pēc šādiem galvenajiem principiem:

- OSP noteiktā oficiālā statistika bez maksas publiski ir pieejama Oficiālās statistikas portālā;
- oficiālo statistiku pirmo reizi publicē vienā iepriekš noteiktā dienas laikā saskaņā ar statistikas publicēšanas kalendāru. Ja pamatotu iemeslu dēļ kalendārā nepieciešamas izmaiņas, par tām informē lietotājus. Iepriekš izziņotā statistikas publicēšanas laika (termiņa) izmaiņas iepriekš publiski paziņo un nosaka jaunus publicēšanas termiņus;
- nodrošina, ka lietotājiem ir pieejami oficiālo statistiku paskaidrojoši metadati, lai statistiku varētu pareizi interpretēt un tālāk izmantot;
- ja iespējams, oficiālo statistiku publicē kā laikrindu, lai datu lietotājiem būtu iespēja veikt jēgpilnus salīdzinājumus laikā. Ja laikrindā ir pārrāvums jeb oficiālā statistika nav salīdzināma, to norāda metadatos. Datu lietotājus savlaicīgi informē par izmaiņām laikrindās, izskaidrojot izmaiņas;

- nodrošina datu atlasēs un tabulu veidošanas iespējas, lai oficiālo statistiku var lejupielādēt dažādos datu apstrādei un atkalizmantošanai piemērotos formātos, kā arī nodrošina mašīnsaskarni (API) automatiskai statistikas nolasīšanai un integrācijai datu lietotāju sistēmās;
- oficiālās statistikas metadatus un kvalitātes ziņojumus sagatavo atbilstoši Eiropas statistikas standartam, piemēram, SIMS. Starptautiskajai statistikai metadatus apraksta atbilstoši starptautisko institūciju pieprasītajam starptautiskajam standartam.

Publicējot oficiālo statistiku, šos principus ievēro arī citas statistikas iestādes.

4.1. Statistiskās publikācijas un preses relīzes

Viens no statistiskās informācijas izplatīšanas veidiem ir statistiskās publikācijas. Pārvaldes tīmekļa vietnē ir pieejams publikāciju katalogs, kurā ir ietverta informācija par plānotajām publikācijām^{xix}.

Pārvaldes preses relīžu komunikācijas mērķi – nodrošināt statistikas atspoguļojumu medijos, sekmēt izpratni par statistiku un pieejamiem datiem, veicināt Pārvaldes publicitāti, sasniegt un aktivizēt jaunus datu lietotājus. Turklāt preses relīzēs nav politisku paziņojumu un ietekmes, virsraksti un datu apraksti ir informatīvi, neitrāli un objektīvi jeb pierādāmos faktos balstīti.

Kopš 2021. gada sākuma visas Pārvaldes statistikas relīzes tiek publicētas Oficiālās statistikas portālā^{xx} saskaņā ar datu izplatīšanas kalendārā noteikto publicēšanas datumu, bet Pārvaldes tīmekļa vietnē ir pieejama informācija par iedzīvotāju un uzņēmumu apsekojumiem, iestādi un cita informācija.

Pārvalde ierobežotā skaitā izdod arī papīra publikācijas (piemēram, “Latvijas statistikas gadagrāmata”, “Latvija. Galvenie statistikas rādītāji” vai kādam īpašam tematam veltīta publikācija), kas

galvenokārt izmantojamas kā statistikas popularizēšanas materiāli dažādos forumos, konferencēs un citās klātienes tikšanās reizēs ar datu lietotājiem.

Sadarbību ar medijiem nodrošina Pārvaldes sabiedrisko attiecību speciālisti. Tā ietver, piemēram, preses relīžu izplatīšanu medijiem, atbildēšanu uz mediju jautājumiem, t.sk. komentāru sniegšanu televīzijā un radio, preses konferenču rīkošanu, interviju ar Pārvaldes amatpersonām organizēšanu. Lai vienkāršā un uzskatāmā veidā izplatītu statistiku, tiek sagatavotas arī vizualizācijas sociālajiem tīkliem.

4.2. Informācijas pieprasījumi

Jebkura fiziska vai juridiska persona ir tiesīga pieprasīt Pārvaldei sniegt tai nepieciešamo informāciju. Kontakti informācijas pieprasījumiem, izziņām, konsultācijām, informācijai par maksas pakalpojumiem pieejami Pārvaldes mājaslapā csp.gov.lv sadaļā “Kontakti”. Komunikācijas daļas konsultanti palīdzēs atrast nepieciešamo statistisko informāciju, konsultācijas^{xxi} sniedz iespējami ātri un bez maksas.

Ja nepieciešamie dati nav pieejami Oficiālās statistikas portālā vai publikācijās (tie nav iekļauti Oficiālās statistikas programmā), bet tos ir iespējams aprēķināt, Komunikācijas daļas konsultants izveido piedāvājumu maksas pakalpojumam ar datu sagatavošanas izmaksām un termiņu^{xxii}.

Pārvalde sniedz arī datus pētniecībai un mācībām⁴², kuru sagatavošanā tiek ievēroti konfidencialitātes principi.^{xxiii} Par anonimizētu individuālo datu nodošanu datu lietotājiem izmantošanai pētnieciskiem nolūkiem tiek slēgts datu nodošanas līgums, kurā ir noteiktas datu lietotāja tiesības, pienākumi un atbildība, datu izmantošanas mērķis un termiņi.

⁴² Mācību dati ir stingri anonimizētu individuālo datu kopas, kas ir līdzvērtīgas statistiķu izmantotajām, taču, lai nodrošinātu respondentu informācijas konfidencialitāti, ir dzēsti vai mainīti identificējoši rādītāji.

Pārvaldes sniegto maksas pakalpojumu izcenojumus, t.sk. maksu par informācijas sagatavošanu nosaka atbilstoši MK 2022. gada 10. maija noteikumiem Nr. 274 „Centrālās statistikas pārvaldes maksas pakalpojumu cenrādis”^{xxiv}.

4.3. Oficiālās statistikas portāls

Oficiālās statistikas portāls izveidots ar mērķi, lai visa oficiālā statistika, ko sagatavo Pārvalde un pārējās statistikas iestādes, būtu pieejama vienā tīmekļa vietnē un tā būtu sagatavota pēc vienotiem principiem. Portālā publicēts datu publicēšanas kalendārs^{xxv}, kas satur informāciju par plānoto datu publicēšanu datubāzēs, plānotajām preses relīzēm un publikācijām. Dati tiek publicēti iepriekš noteiktā un datu publicēšanas kalendārā norādītajā datumā plkst. 13.00. Izmaiņas iepriekš publicētā datu publicēšanas kalendārā veic iespējami savlaicīgi, nosakot jaunu publicēšanas datumu.

Datubāzes minimālo detalizācijas pakāpi nosaka OSP, kas tomēr neierobežo iespējas publicēt datus detalizētāk vai citādi plašākā apjomā, ja Pārvalde uzskata to par lietderīgu datu lietotājiem.

Datus publicē kopā ar vispārējo tendenču un struktūras izmaiņu analīzi un metadatiem⁴³, lai lietotājs spētu tos pareizi interpretēt un veikt jēgpilnus salīdzinājumus. Turklāt dati tiek publicēti iespējami detalizēti un iespējami garā laikrindā, kas nodrošina datu analītisko potenciālu.

Portālā publicētās datubāzu tabulas iespējams lejupielādēt mašīnlasāmā formātā, kā arī iespējams izmantot lietojumprogrammu saskarni (API). Datus var izgūt šādos formātos: XLSX, CSV, JSON, JSON-stat un PX.

4.4. Datu revīzijas politika

Saskaņā ar revīzijas politikas pamatnostādņem^{xxvi} Pārvaldē tiek veiktas revīzijas, kuru ietvaros pārbauda, precizē un veic izmaiņas

⁴³ Metadati satur informāciju par rādītāju definīcijām, datu avotiem, aprēķina metodēm.

iepriekš publiskotajos datos neatkarīgi no tā, kādā veidā dati ir izplatīti.

Ir plānotās (noteikts cikls, grafiks un apjoms, kas noteikts katrai jomai, ir starptautiski saskaņots un noteikts revīzijas politikas pamatnostādņēs) un neplānotās (iepriekš neparedzamās) revīzijas⁴⁴.

Pamatā tiek veiktas plānotās datu revīzijas, kad pēc datu publicēšanas plānotajā datu revīzijas laikā tiek pārskatīti dati, saņemot papildu vai precizētu informāciju no respondentiem vai citiem datu avotiem, pievienojot detalizētāku agregācijas līmeņa informāciju. Šādas revīzijas veic atbilstoši plānotajam revīziju ciklam – iepriekš noteiktos periodos atbilstoši grafikam pārrēķinot datus. Plānoto datu revīziju piemēri: gala datu publicēšana, precizējot publiskotos provizoriskos datus; datu publicēšana ar jaunu bāzes periodu vai izmantojot jaunu klasifikāciju. Veicot revīzijas, lielākoties ņem vērā datu lietotāju vajadzības, nodrošinot iespējami garāku datu laikrindu).

Tiek veiktas arī neplānotas datu revīzijas. Šāda nepieciešamība var rasties, piemēram, ja iepriekš publicētie dati tiek pārskatīti, saņemot pirms tam nepieejamu papildu informāciju vai novēršot kļūdas, kas radušās aprēķinu procesā vai konstatētas, rūpīgāk pārbaudot saņemto informāciju.

Revidētiem datiem tiek pievienota piezīme par veikto revīziju – skaidrojums par izdarīto revīziju apjomu. Būtisku metodoloģisko izmaiņu rezultātā revidētos datus publisko tikai pēc tam, kad ir veikta svarīgāko datu lietotāju iepazīstināšana ar paredzamo revīziju iemesliem, pārrēķinos lietoto metodoloģiju, iespējamo datu revīzijas ietekmi un citu saistīto informāciju. Par būtiskākajām veiktajām revīzijām datu lietotājus informē savlaicīgi, Oficiālās statistikas portālā ievietojot preses izlaidumu vai veicot diskusijas ar datu lietotājiem.

⁴⁴ Revīzija ir jebkura iepriekš publiskoto statistikas datu izmaiņšana neatkarīgi no tā, vai dati ir izplatīti elektroniski vai drukātā veidā.

4.5. Sadarbība ar datu lietotājiem

Sabiedrība par aktuāliem jautājumiem tiek informēta vairākos veidos:

- Pārvaldes vadošie darbinieki sniedz intervijas, piemēram, radio un televīzijā, komentējot aktualitātes dažādās statistikas jomās, kā arī darbinieki piedalās konferencēs, sarunu festivālos, hakatonos u.c.;
- Pārvalde organizē preses konferences par iekšzemes kopproduktu, inflāciju, ārējo tirdzniecību u.c.;
- uzsākot jaunu nozīmīgu projektu, Pārvalde rīko sanāksmes un informē galvenos statistisko datu lietotājus par projekta mērķi, iespējamajiem rezultātiem un to lietošanu;
- atsaucoties uz ierosinājumiem apspriest aktuālus statistikas jautājumus un problēmas, Pārvalde rīko diskusijas ar ministriju un asociāciju pārstāvjiem, kurās tiek skaidroti datu sagatavošanas veidi un metodoloģiskie principi;
- Pārvalde organizē akadēmiskās brokastis ar akadēmiskās vides pārstāvjiem un ekspertiem par būtiskiem rādītājiem, jauniem apsekojumiem u.tml.;
- datu lietotāju semināri tiek organizēti gadījumos, kad nepieciešams informēt par aktuālām tēmām statistikas jomā, kā arī būtiskām metodoloģiskām izmaiņām datu apkopošanā vai datu publicēšanas politikā.

5. DATU AIZSARDZĪBA ^{xxvii}

Pārvaldē ir ieviesta starptautiskā standarta ISO/IEC 27001:2013 prasībām atbilstoša Informācijas drošības pārvaldības sistēma, un informācijas drošības risinājumi tiek lietoti visai Pārvaldes saņemtajai, uzkrātajai, apstrādātajai un pārsūtītajai informācijai, Pārvaldes informācijas un tehniskajiem resursiem, lai nodrošinātu informācijas konfidencialitāti, pieejamību un integritāti, un to

atbilstību Pārvaldes saistošajiem normatīvajiem aktiem, noslēgtajām vienošanām un līgumiem.

Informācijas drošības pārvaldības ietvaros ir pieņemta Pārvaldes Informācijas drošības politika, kas saistoša visiem nodarbinātajiem.

Pārvaldes mājaslapā publicēta Privātuma politika, kas satur paziņojumu par personas datu apstrādi Pārvaldē, informācijas drošības pamatnostādnes, informāciju par konfidencialitāti oficiālās statistikas nodrošināšanas jomā un ierobežotas pieejamības informācijas sarakstu.

Pārvalde nodrošina respondentu sniegtās informācijas, kā arī no administratīvajiem datu avotiem saņemtās informācijas konfidencialitāti un aizsardzību atbilstoši spēkā esošo tiesību aktu prasībām⁴⁵.

Ar Informācijas drošības pārvaldību saistīta dokumentācija, kas attiecas uz visiem nodarbinātajiem, pieejama Pārvaldes dokumentu vadības sistēmā.

Lai nodrošinātu datu drošību un konfidencialitāti, Pārvalde veic administratīvos, tehniskos un organizatoriskos pasākumus tās rīcībā esošo individuālo datu aizsardzībai:

- izslēdz nesankcionētu piekļuvi Pārvaldes rīcībā esošajiem individuālajiem datiem;
- informācijas izplatīšanas procesā novērš statistisko vienību identificēšanas iespēju, vienlaikus nodrošinot iespējami labākās rezultātu analīzes iespējas zinātniskiem un pētnieciskiem mērķiem.

5.1. Administratīvie pasākumi

Pārvaldes nodarbinātajiem aizliegts izpaust datus un citu ierobežotas pieejamības informāciju, kas viņiem kļuvusi zināma, pildot dienesta vai darba pienākumus. Šādas prasības attiecas arī uz personām, kuras

⁴⁵ Piemēram, Statistikas likuma 17. pants, Informācijas atklātības likuma 5. un 16. pants, Vispārēja datu aizsardzības regula un Fizisko personu datu apstrādes likums.

uz laiku ir iesaistītas oficiālās statistikas nodrošināšanā vai ar kurām izbeigtas darba vai dienesta tiesiskās attiecības.

Pārvaldes darbinieki, uzsākot darbu, paraksta apliecinājumu par konfidencialitātes prasību ievērošanu un ierobežotas pieejamības informācijas neizpaušanu. Struktūrvienības vadītājs iepazīstina jaunos darbiniekus ar tiesību aktu prasībām un Pārvaldes iekšējiem normatīvajiem aktiem, kas regulē datu aizsardzību.

Pārvaldei ir apstiprināts ierobežotas pieejamības informācijas saraksts. Tas satur konfidencialās informācijas uzskaitījumu, pamatojumu, kāpēc konkrētā informācija tiek uzskatīta par konfidencialu, un nosaka pieejamības ierobežojuma ilgumu.

Pārvaldē apstiprināta Fizisko personu datu apstrādes kārtība un darbiniekiem tiek veiktas apmācības informācijas drošības un personas datu aizsardzības jomās.

Pārvaldē apstiprināta Informācijas tehnoloģiju drošības un personas datu pārkāpumu incidentu pārvaldības kārtība, kura nosaka rīcību incidentu gadījumā.

Katru gadu Pārvaldē tiek veikts gan iekšējais, gan ārējais audits starptautiskā standarta ISO/IEC 27001:2013 atbilstības nodrošināšanai.

5.2. Tehniskie un organizatoriskie pasākumi

Lai nodrošinātu statistisko datu aizsardzību, Pārvalde veic šādus tehniskos un organizatoriskos pasākumus:

- Pārvaldes telpām ir ierobežota pieeja, izmantojot magnētisko durvju kodu sistēmu. Ārpus darba laika Pārvaldes telpās var iekļūt tikai ar struktūrvienības vadītāja rakstisku atļauju;

- pieeja serveru telpām, lokālā datortīkla un citām komunikāciju iekārtām ir atļauta tikai noteiktiem tehniskā personāla darbiniekiem;
- Pārvaldes informācijas sistēma ir nodrošināta pret ielaušanos no ārējiem tīkliem;
- Pārvaldes informācijas sistēmām attālināti var piekļūt, izmantojot VPN un divfaktoru autentifikāciju;
- darba stacijām aizliegts veikt jebkādu programmatūras instalāciju, kas nav nepieciešama darba pienākumu izpildei;
- pieeja datu apstrādes programmām, datubāzēm un administrēšanas sistēmām tiek kontrolēta, reģistrējot lietotājus un izmantojot identifikatorus – lietotājvārdus un paroles;
- lokālā datortīkla elementi (serveri, darba stacijas, komutāciju iekārtas) ir nodrošināti ar nepārtrauktas stabilizētas elektriskās strāvas padevi. Serveri ir nodrošināti ar dublējošām galvenajām sastāvdaļām, kas novērš neatgriezeniska datu zuduma iespēju, sabojājoties kādai no tām;
- Pārvaldes publisko resursu aizsardzība pret DDoS uzbrukumiem;
- CERT.LV agrīnās brīdināšanas sistēma, kas brīdina par aizdomīgām datu plūsmām.

-
- i Informācija par statistikas iestādēm pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/statistikas-iestades>
- ii Oficiālās statistikas aktuālo veidlapu katalogs pieejams: https://www.csp.gov.lv/lv/katalogs?combine=&gads_catalog_vid_1%5B247%5D=247
- iii Informācija par Pārvaldes struktūru pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/struktura>
- iv Pārvaldes struktūrvienību kontakti pieejami: <https://www.csp.gov.lv/lv/strukturvienibas>
- v MK 2018. gada 27. novembra noteikumi Nr. 732 "Centrālās statistikas pārvaldes nolikums" pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303355>
- vi Statistikas likums pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/274749-statistikas-likums>
- vii 2009. gada 11. marta Eiropas Parlamenta un Padomes regulu (EK) Nr. 223/2009 par Eiropas statistiku ar ko atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK, Euratom) Nr. 1101/2008 par tādas statistikas informācijas nosūtīšanu Eiropas Kopienu Statistikas birojam, uz kuru attiecas konfidencialitāte, Padomes Regulu (EK) Nr. 322/97 par Kopienas statistiku un Padomes Lēmumu 89/382/EEK, Euratom, ar ko nodibina Eiropas Kopienu Statistikas programmu komiteju latviešu valodā pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02009R0223-20150608>
- viii Eiropas Statistikas prakses kodekss latviešu valodā pieejams: <https://www.csp.gov.lv/lv/media/1055/download>
- ix Informācija par Pārvaldes vadības sistēmām pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/csp-vadibas-sistemas>
- x Pārvaldes kvalitātes politika pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/visparigas-kvalitates-prasibas>
- xi Vispārējais statistikas nodrošināšanas procesa modelis (GSBPM v5.1) pieejams: <https://statswiki.unece.org/display/GSBPM/GSBPM+v5.1>
- xii Interaktīvs karšu pārļūks pieejams: <https://geo.stat.gov.lv/stage2/#lang=lv>
- xiii Mēneša vidējā darba samaksa pēc dzīvesvietas (eksperimentālā statistika) pieejama: <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/darbs/alga/kartes/k307-menesa-videja-darba-samaksa-pec-dzivesvietas>
- xiv Informācija par Tautas skaitīšanu pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/kas-ir-tautas-un-majoklu-skaitisana>
- xv Statistisko klasifikāciju katalogs pieejams: <https://www.csp.gov.lv/lv/klasifikaciju-katalogs>
- xvi Ministru kabineta 2017. gada 3. janvāra noteikumiem Nr. 2 "Noteikumi par statistisko klasifikāciju sarakstu un tajā iekļauto statistisko klasifikāciju ieviešanas, uzturēšanas un publicēšanas kārtību" pieejami: <https://likumi.lv/ta/id/287855-noteikumi-par-statistisko-klasifikaciju-sarakstu-un-taja-ieklauto-statistisko-klasifikaciju-ieviesanas-uzturesanas-un-publicesanas-kartibu>
- xvii Detalizētāka informācijas par iedzīvotāju aptaujām pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/intervetaji>
- xviii Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=LV>
- xix 2022. gada statistisko publikāciju katalogs pieejams: <https://www.csp.gov.lv/lv/media/3631/download>
- xx Oficiālās statistikas portāls pieejams: stat.gov.lv

xxi Informācija par konsultācijām par oficiālo statistiku pieejama:
<https://www.csp.gov.lv/lv/pakalpojumi/konsultacija-par-oficialo-statistiku>

xxii Informācija par Pārvaldes informācijas pakalpojumiem pieejama:
<https://www.csp.gov.lv/lv/informacijas-pakalpojumi>

xxiii Informācija par datiem pētniecībai un mācībām pieejama:
<https://stat.gov.lv/lv/petniecibai>

xxiv Pārvaldes maksas pakalpojumu cenrādis pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/332257-centralas-statistikas-parvaldes-maksas-pakalpojumu-cenradis>

xxv Datu publicēšanas kalendārs pieejams:
<https://stat.gov.lv/lv/kalendars?Dates=%22N%C4%81kamais+gads%22>

xxvi Revīzijas politikas pamatnostādnes pieejamas:
<https://www.csp.gov.lv/lv/media/5099/download?attachment>

xxvii Detalizēta informācija par informācijas drošību un datu aizsardzību Pārvaldes tīmekļa vietnē pieejama: <https://www.csp.gov.lv/lv/informacijas-drosiba-un-datu-aizsardziba>